

Kerk met
tijen op-
e conclu-
villen we
door ons
hure van
aarin zoo
gemeen-
gezegd

nu een-
tot ver-
" bij dien
ereenigin-
de Ned.
zake; zij
ansche
aan allen,
aar le-
haar taak
al zij ge-
a aanhoor-
ter, H. A.

ij ons wel-
en „over-
end in de
het boven
MULDER.

ING

Litt. D.,
— W. B.
nd Rapids,

terecht be-
che Facul-
van West-
der leiden-
belijken en
oning van
deze door
elaten. Hij
en werd
zijn werk
den kring
heb ik nog
heologische

r gemakke-
op, dat het
rlei onder-
mensche-
ig, voorzie-
val, zonde,
zonde, ge-
karakter
ja door het
radio-uitzen-
Nederland
lijker in be-
ang „gevrij-
dus hier
ook bewust
" door een
ak van het
n naam, die
kon en ge-
ten blijft hij
teekent: op
P. Woolley
er zelf ver-
Hodge, A.
W. Hodge,
niet in alles
er het beeld
rlijken" van
il hoogstens

een in Ame-
rmeerden in-
die kan van
K. S.

he Christian
d. — W. B.
rand Rapids,

re bewerking,
r een ameri-
e denzelfden
e voorgaande
erkingen be-
schrijft komen
lijk geloof in
aring, de Bij-
apologie van

den bijbel, diens gezag, leven en waarheid, God als Schepper, drieënnigheid, Christus' Godheid, bergrede, Christus' getuigenis aangaande Zichzelf, de bovennatuurlijke Christus, Zijn verrijzenis, Paulus' getuigenis aangaande Christus.

Ook dit werk beveel ik hartelijk aan aan alle de engelsche taal machtige lezers. Het is apologetisch, in den goeden zin van het woord. Boeken als van Machen kan men b.v. ook ten geschenke geven aan menschen, die slechts van 'n bepaalden kant gemakkelijker te bereiken zijn, in dezen zin, dat zij gevangen zitten in de misverstanden, waarmee semi-intellect hen gebracht heeft en niet anders dan in directen aanpak van deze misverstanden nog tot luisteren te bewegen zijn. Ook hier is niet alles zoo gezien als wij het doen. Zelfs Machen leest nog slordig b.v. Rom. 2 (wet of werk der wet geschreven in het hart) en komt dan ook tot een onjuiste schets der verhouding van openbaring in de natuur en in de Schrift. Maar daar staat tegenover dat op andere punten (b.v. de Godheid van Christus) hij direct en op den man af vele mooiklinkende tegenwoorders afwijst en zonder eenige reserve buigt voor de Schrift en het weten wil ook.

K. S.

Commentaries on the Epistle of Paul the Apostle to the Romans, by John Calvin. Translated and edited by John Owen. — W. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Mich., U.S.A., 1947.

Toen we enkele maanden geleden het genoegen wederom smaakten, met den heer Eerdmans te spreken, zagen we in zijn bureau — prachtige moderne gebouwen — de voorbereidselen voor de geweldige onderneming, die met dit eerste deel van stapel loopt. Ongeveer een eeuw geleden werd een begin gemaakt met een 52 deelen omvattende engelsche vertaling van Calvijn's Institutie, Commentaren en kleinere tractaten en brieven. Dit geweldige werk was niet gemakkelijk meer te krijgen. En nu is de Heer Eerdmans begonnen een herdruk te publiceren. Met de Commentaren wordt een aanvang gemaakt, en onder deze krijgt dan die op Romeinen den voorrang in de verschijsning.

Men moet iets weten van de geweldige kapitalen, die voor een dergelijke onderneming noodig zijn en voor de moelten, die de na-oorlogse toestanden (b.v. in Engeland zelf, en de daar „geleide" toelating van boeken) meebrengen, om met diepen eerbied het initiatief van den Heer Eerdmans te bewonderen en hem van ganser harte een welnsagen toe te wenschen.

Dat het altijd befer is Calvijn zelf te lezen dan een vertaling, zal ieder beseffen. Vertalen is eigenlijk onmogelijk; het blijft altijd bij een pogen, en brengt het nooit verder dan een toch altijd nog weer hier en daar falende approximatie.

Maar — wie kent er nog latijn? Ook onder wie het geleerd hebben? Hoe sterk gaat ook in Nederland de verzwakking van het gymnasium? Een nuchter feit is, dat vrijwel over de heele wereld de toegang tot de latijnsche bronnen steeds moeilijker wordt, en — de menschen meer en meer gejaagd en nerveus, om niet te zeggen: lui. Velen zullen dus een vertaling moeten, en vele anderen bovendien willen zoeken.

De vraag is nu, of een nederlandsch recensent aan wie geen latijn, maar wel engelsch lezen kunnen, en Calvijn willen bezitten, dit werk kan aanbevelen. Ze hebben de kans: 't is maar een begin, en wie nu zich meldt als abonné kan successieel ontvangen en — betalen. Als 't werk gereed is, zal de betaling een offerande beteekenen; gaat alles geleidelijk, och, dan kan men nu beginnen met \$ 7.50 voor dit deel en vervolgens.

Ik geloof, de gestelde vraag bevestigend te mogen beantwoorden. In Nederland hebben we ook eenige vertalingen van enkele commentaren van Calvijn. Maar die zijn slechts een stuk of wat, en er valt veel op aan te merken, en ze zijn niet zoo gemakkelijk te verkrijgen.

Anders staan de zaken hier.

Ook hier zijn natuurlijk oneffenheden. Ik vergeleek b.v. de vertaling van den commentaar Rom. 9:6 —9 met het origineel en vond al dadelijk bij het begin een kleine oneffenheid. Daar staan evenwel twee voordeelen tegenover. De vertaler heeft doorgaans de ingewikkelde latijnsche constructies, die bij letterlijke slaafsche weergave de lezing zeer bemoeilijken (hoe schrikwekkend zijn op dit punt sommige nederlandsche vertalingen) „gebroken"; hij heeft alles dus wat „losser" gemaakt; dat daarbij met name in de weergave der voegwoorden wel eens eigen kijk of onnauwkeurigheid hem parten speelt laat zich verstaan. Maar over het algemeen is ook hier veel te prijzen en laat het engelsch van p.m. een eeuw geleden zich goed lezen. En voorts — er zijn noten van den bewerker, die meermalen van waarde zijn. Over heel het werk liggen ze verspreid, en ze hebben soms zoo veel waarde, dat ook wie den latijnschen tekst heeft, die noten toch op prijs stelt ter raadpleging bovendien.

Kortom: we zijn blij met het ondernemen van dit reuzenwerk.

K. S.

Amice frater.

De geweldige strijd om de vrijheid der Reformatie, in de zestiende eeuw begonnen, vond zijn eerste afsluiting in den vrede van Munster en Osnabrück, den Westfaalschen vrede, die na een onderhandeling van eenige jaren eindelijk den 30sten Januari 1648 tot stand kon komen.

Het is deze merkwaardige dag, die thans herdacht werd, en in onze pers besproken, meest wat de gevolgen voor ons land betreft. En onwillekeurig treft men dan een vergelijking met Januari 1948.

Ook honderd jaar geleden geschiedde zulks en overbekend is Da Costa's schoone vergelijking.

„Zestienhonderd achtenveertig!
Doorgeworste! was de kamp,
en ten eind de schriktaafreelen
van een dertigjaargen brand.
Vrede! vrede! galmde Europa,
vrede Duitsch- en Nederland!

Uit de grauwe kruiddampwolken
steeg de koesterende zon!
Nieuwe tijden zijn voldragen,
en een nieuwe hoop begon.

Achttienhonderd achtenveertig,
en de band der Staten sprong
en de dam werd doorgebroken,
die de Omwentingszee bedwong.

Oorlog! oorlog! daverd de aard....."

Wat moeten wij zeggen van 1948, nu de golven der revolutie steeds woedender zich verheffen en in nog erger mate gezegd kan worden:

„Legioenen volksvertreders
zijn gewapend opgestaan,
tronen vielen, vorsten vloden,
schatten smolten en vergaan.

Dreigend blik op 't aardrijk neder
't rood der ondergaande zon,
't menschedom vraagt zich welk een toekomst
bij dien blik haar loop begon?"

Ik wil iets zeggen over de beteekenis van den Westfaalschen vrede voor het volkenrecht. Men kan eigenlijk die beteekenis niet goed zien, als niet heel de strijd tusschen de Renaissance, toen het paganisme als in oude kracht terugkeerde en de grootheid van den mensch werd gezocht, en de Reformatie, den gehoorzamen terugkeer tot het Woord van God en de vrijmaking der kerk ons niet helder voor oogen staat. Maar daartoe leent zich de ruimte, mij geboden, niet.

Over de beteekenis van den vrede van Munster is steeds verschillend gedacht, niet alleen, toen hij gesloten werd, doch ook thans.

Toen, in 1648, werd die vrede hartstoechtelijk bestreden, vooral hier te lande. Feller pamflettenstrijd is er ten onzent slechts zelden gevoerd, als toen de oorlogspartij, zooals men dan zei, zich krachtig verzette tegen de begeerten van de partij van den vrede, waarin Amsterdam, dat inzonderheid aan de belangen van den handel dacht, de voorhoede vormde.

De bladen vertelden ook thans weer van het verzet van Utrecht en vooral van Zeeland. Men gewaagt dan vooral van eigenbelang, maar daarin deden de kooplieden van Amsterdam voor die van Zeeland zeker niet onder.

Fraai was de houding van onze provinciën in één opzicht ook niet, want men had een verbond met Frankrijk, en sloot ten slotte vrede met Spanje, zonder zich aan de op zichzelf niet onwettige protesten van dien bondgenoot te storen. Er waren echter redenen om voor hem niet minder beducht te zijn dan eens voor den vroegeren onderdrukker, Spanje.

Ik wil enkele volkenrechtdeskundigen omtrent den Westfaalschen vrede citeeren. Het zijn humanisten, en daarom is hun oordeel, inzonderheid inzake de beteekenis der Reformatie, die hier de overwinning behaalde, des te merkwaardiger.

Wheaton zegt, dat hij een zeer belangrijk moment beteekent in het proces der civilisatie van Europa. Hij is eigenlijk de geboorte van het moderne volkenrecht. De gelijkstelling van drie religies, Katholieïsme, Lutherianisme en Calvinisme, werd voor Duitschland verkregen en men stelde een barrière tegen verdere nieuwe religieuze vindingen, en tegen nieuwe secularisaties van kerkelijke goederen.

Men vond dus een status quo, begeerde een stabilisatie van den door den krijg gevestigden toestand.

De zelfstandigheid van 350 staten en staatjes in Duitschland tegenover het gezag van den keizer, werd erkend en dus mislukte de toelag des keizers een Duitse eenheid onder katholieke banier te vestigen. Wie herinnert zich niet — dit tusschen twee haakjes — hoe Hitler schold op den Westfaalschen vrede.

Wel kwam nu allengs de macht van Pruisen op de voornaamste plaats der protestantsche staten, terwijl de keizer van het Duitse rijk het hoofd bleef voor het katholieke corps, wat de wereldlijke macht betrof. Frankrijk en Zweden ontvingen een zeker toezicht op den gang van zaken in Duitschland en dat was iets nieuws. De Duitse staten kregen vrijheid voor allerlei allianties onderling en met andere machten, wat het politiek evenwicht in Europa ten goede kwam.

De onafhankelijkheid van Nederland en Zwitserland werd erkend en deze nieuwe republieken werden evenals verschillende vrije steden, in Duitschland een toevluchtsoord voor de verdrukten om der religie wille.

Voor deze vervolgden werd het recht van emigratie verkregen.

Ook kon daár tot ontplooiing komen het recht van vrije meeningsuiting, waardoor het totstandkomen van een publieke opinie in Europa werd bevorderd. Iets wat voor het politieke leven van groote beteekenis was. En zoo legde dan de vrede van Westfalen de basis voor een Europeesch publiek recht; een gebouw, dat bij elken verdere vrede wel weer wat werd veranderd, doch in wezen toch tot de Fransche revolutie in stand bleef.

De vrede van Westfalen werd gevolgd door die der Pyreneeën tusschen Spanje en Frankrijk; de langdurige strijd om de suprematie in Europa werd toen bijgelegd, maar het feit, dat het huwelijk van den Franschen koning met een Spaansche prinses tot stand kwam, bereidde mee den toestand voor, dat Frankrijk zou trachten de oppermacht in Europa te veroveren.

Twee jaar na den vrede kwam de pacificatie tot stand tusschen de Noorsche rijken, ook wat de religie betreft. Tegelijk met den vrede bloeide ook de nieuwe school voor het volkenrecht op, waarin de leerlingen van Hugo de Groot hun wijsheid zouden doen schitteren. Het eind van de eeuw van Grotius was daar, en de nieuwe wetenschap, door hem gegrond, zou door zijn volgelingen worden geperfectioneerd.

Zoo Wheaton, die, op zijn manier, neutraal wil zijn. Een der nieuwere schrijvers — na den vorigen wereldoorlog — Redlob, constateert, dat met den vrede van Westfalen een nieuwe periode begint voor de historie van het volkenrecht. Men kan zeggen, dat in 1648 voor den eersten keer in de wereld klare voorstelling van een wereldstatuut, op te stellen door alle volkeren der wereld in gezamenlijken arbeid, ziedaar de conceptie, die in 1648 geboren werd. Redlob meende toen, dat de volkenbond van Genève zoo ongeveer de volle verwerkelijking van die gedachte gaf.

der volkeren een universeel geweten verschijnt. De Tot toen, zoo zegt hij, was er alleen maar sprake van conventies en gewoonten, van een spreken met elkander van individuele staten, maar thans waren in Munster en Osnabrück de leiders van zoo goed als alle beschaaft staten van Europa bijeen, om met elkander te overleggen over een systematische Europeesche wetgeving.

En hij noemt dan vier hoofdbeginselen voor het recht tusschen de volkeren: de vastheid van de verdragen; de vrijheid van den staat; de gelijkheid der staten; hun solidariteit. Deze vier beginselen vonden bij den Westfaalschen vrede erkenning en eerbied.

En zoo, dus meent hij, is toen de kiem gelegd voor het groote werk dat dan ná den vorigen wereldoorlog in Den Haag en in Versailles begon.

Deze Redlob geeft in weerwil van zijn vrijzinnigheid de eer van dit alles toch aan de Reformatie.

Zij bracht, dus zegt hij, in de internationale orde een geweldige omkeering. Zij wekt verbreking en schept verdeeldheid, vormt van Europa een wonderlijk mozaiek van staten van allerlei kleur, maar hoe die kleuren dan ook mogen zijn, wat de strijd en de harmonie der krachten betreft zijn het de confessies, die alles beheerschen.

Zoo schreef het in de vorige eeuw ook de bekende Belgische geleerde, Laurent, die constateerde, dat de Roomsche kerk feitelijk vijandig stond tegenover de vrije zelfstandige natieën. De reformatie vormde echter vrije en zelfstandige staten.

Janet, de Fransche deskundige, verklaart, dat het de reformatie was, die Europa in vuur heeft gezet. Niet in de wetenschap of in de wetenschappelijke moraal, maar in de theologie en in de politiek, waarbij de eerste de tweede beheerscht, moeten wij het groote kenmerk van den tijd der reformatie zien. Met haar begint het groote debat, dat de drie volgende eeuwen heeft vervuld.

De reformatie is voor de politieke vrijheid, zoo zeggen zij allen dan, van groote beteekenis geweest en in het bijzonder, vooral ook wat het volkenrecht betreft, wijzen zij dan op Calvijn.

Nu moeten wij met zulke lofprijzingen uiteraard wat voorzichtig zijn en wel ter harte nemen de waarschuwing van Merle d'Aubigné, dat wij steeds goed moeten onderscheiden tusschen de werkelijke reformatie en wat de geleerden dan als het „protestantisme" willen eeren.

Onderscheiden ook tusschen het werk van Christus en Zijn ware kerk — en het „christendom".

Want dat „Christendom" heeft veel bedorven, en zoo is het ook met het „protestantisme". Het heet dan, dat de reformatie zou beteekenen den geest van het vrije onderzoek, of van de mystiek, en men komt er dan toe het modernisme als de rijpe vrucht van die